

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора

Скочиляс-Павлів Ольги Василівни

на дисертацію Никон Олесі Зеновіївни на тему: «Цифровізація (діджиталізація) системи правосуддя в Україні: теоретико-правові засади», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Цифровізація системи правосуддя є одним із ключових напрямів розвитку правової системи України, що зумовлено необхідністю підвищення ефективності судочинства, його доступності та прозорості. У контексті сучасних викликів, зокрема воєнного стану, реформування судової системи, протидії корупції та інтеграції до Європейського Союзу, цифрові технології стають незамінним інструментом удосконалення судової влади. Цифровізація правосуддя сприяє спрощенню судових процедур та реалізації принципу верховенства права в умовах сучасного інформаційного суспільства. Використання Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, електронних доказів, відеоконференцій та інших цифрових інструментів дозволяє зменшити часові та фінансові витрати учасників процесу. Важливим аспектом є забезпечення відкритості та підзвітності судової системи. Запровадження електронних реєстрів судових рішень, онлайн-доступу до судових матеріалів та електронного документообігу підвищує рівень довіри громадян до правосуддя.

Крім цього, цифровізація є важливою складовою європейської інтеграції України. Європейський Союз акцентує увагу на розвитку цифрового правосуддя, і впровадження сучасних технологій у судочинство сприятиме гармонізації української судової системи з європейськими стандартами.

Разом з тим, впровадження цифрових технологій у систему правосуддя пов'язане з низкою правових, організаційних та технічних викликів, які потребують комплексного теоретичного аналізу та ефективних практичних рішень.

Відсутність сучасних комплексних наукових досліджень проблем

цифровізація системи правосуддя в Україні, визначення шляхів їхнього подолання є вагомими чинниками, що спонукають науковців поглиблювати наукові пошуки у досліджуваній сфері.

Зважаючи на зазначене, проблема цифровізації системи правосуддя в Україні є однією зі складних, неоднозначних, актуальних тем дослідження, що потребує комплексного наукового підходу до її вирішення. Саме тому тема дисертаційного дослідження Никон Олеси Зеновіївни є актуальною, а результати її наукового пошуку мають наукову та практичну цінність, сама дисертаційна робота є однією із перших в українській правовій науці наукових праць, у якій комплексно проаналізовано теоретико-правові засади цифровізації (діджиталізації) системи правосуддя в Україні.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Науковий рівень дисертації і наукових публікацій Никон О. З. засвідчується їхньою відповідністю положенням Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р., Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року № 167-р, Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, схваленого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023, Пріоритетних напрямів та завдань (проектів) цифрової трансформації на 2024–2026 роки, схвалених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 серпня 2024 року № 735-р, а також у контексті наукових досліджень Львівського державного університету внутрішніх справ за напрямками «Проблеми правового регулювання публічного управління у сфері правоохоронної діяльності» (номер державної реєстрації 0122U200304) та «Держава і право: філософсько-правовий та теоретико-історичний виміри» (номер державної реєстрації 0122U002405).

Науковий рівень дисертації Никон О. З. засвідчений самостійністю наукового пошуку та широтою авторських підходів до дефініювання цифровізації системи правосуддя в Україні, послуг, які надають суди за допомогою інформаційно-

телекомунікаційних технологій, права людини на судовий захист в умовах цифрової трансформації, формулювання пропозиції щодо вдосконалення процесуального законодавства України в умовах формування електронної держави, зокрема, внесення змін до ст. 6 ГПК України, а також доповнення положення абзацу 2 частини четвертої статті 170 ГПК України, положення абзацу 2 частини четвертої статті 183 ЦПК України та положення абзацу 2 частини другої статті 167 КАС України.

Підтвердженням належного наукового рівня дисертації є ретельно обрана методологічна основа наукового пошуку. Методологічну основу представлено як комплексне поєднання світоглядних, загальнонаукових та спеціальних методів, якими насамперед є: діалектичний метод, методи індукції та дедукції, аналізу і синтезу, логіко-семантичний метод, системно-структурний метод, соціологічний і статистичний методи, формально-юридичний метод, системно-функціональний метод, догматичний метод.

Авторкою акцентовано на методологічному підході до дослідження цифровізації системи правосуддя через застосування міждисциплінарності. Під методологією дослідження цифровізації системи правосуддя в Україні запропоновано розуміти структуровану сукупність філософських, загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-юридичних методів, об'єднаних системним підходом і спрямованих на вивчення правових, організаційних та технологічних аспектів упровадження й функціонування сучасних цифрових технологій у систему правосуддя України з метою формування теоретичного підґрунтя для її подальшого розвитку. Розкрито практичну значимість залучення вищенаведеного методологічного інструментарію та визнано його вагомую роль у формуванні якісних теоретичних положень, концепцій, пропозицій щодо внесення ефективних змін до законодавства.

Результати наукового пошуку репрезентовані у достатній кількості наукових публікацій, виконаних на високому науковому рівні. Зокрема основні наукові положення та висновки дисертаційного дослідження відображено в публікаціях авторки, серед яких 3 статті у наукових фахових виданнях України, а також 3 тези

доповідей на конференціях та інших науково-практичних заходах, які констатують апробацію результатів дисертації.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Новизна результатів проведених Никон О. З. досліджень притаманна усім розділам дисертаційної роботи. Дисертаційне дослідження містить нові наукові висновки, які доповнюють наявні позиції науковців або відображають нові підходи до вирішення наявних правових проблем.

Серед положень, які вирізняються науковою новизною слід відзначити авторський підхід до дефініювання цифровізації системи правосуддя в Україні розуміти як комплексного інноваційного процесу трансформації (технологічної модернізації) системи правосуддя шляхом упровадження сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій, що забезпечує автоматизацію судових процесів, електронну взаємодію між усіма учасниками процесу, а також іншими органами державної влади та місцевого самоврядування з метою підвищення ефективності та доступності правосуддя.

Вирізняються науковою новизною твердження авторки, що стосуються реформування чинного законодавства, пропозиції щодо доповнення положення абзацу 2 частини четвертої статті 170 ГПК України, положення абзацу 2 частини четвертої статті 183 ЦПК України та положення абзацу 2 частини другої статті 167 КАС України реченням наступного змісту: «У разі внутрішнього переконання суду, що обставини, про які йдеться у заяві (клопотанні, запереченні), можуть вплинути на законність та обґрунтованість судового рішення, суд залишає таку заяву (клопотання, заперечення) без руху з наданням строку для усунення недоліків».

Слід визнати високий науковий рівень новизни отриманих Никон О. З. результатів наукового пошуку, їхнє істотне значення для науки.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Запорукою наукової обґрунтованості репрезентованих Никон О. З. у

дисертаційній роботі наукових положень є комплексність підходу авторки щодо дослідження різних теоретичних та практичних аспектів цифровізації системи правосуддя в Україні, проблем упровадження цифрових технологій у судочинство та шляхів їхнього подолання.

У роботі представлено наукове обґрунтування сучасної авторської концепції підвищення ефективності процесів цифровізації системи правосуддя в Україні. Обґрунтованості отриманих результатів слугувало дослідження не лише чинного законодавства України, але нормативно-правового забезпечення цифрової трансформації системи правосуддя в Європейському Союзі, а також висвітлення питання провадження діяльності з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій Європейським судом з прав людини та Міжнародним кримінальним судом. За результатами такого дослідження науково обґрунтовано пропозиції щодо внесення змін та доповнень у чинне законодавство України.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Структура дисертаційної роботи Никон О. З. сприяла науковому обґрунтуванню отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Вона обрана з урахуванням теоретичних та практичних аспектів проблеми, сприяла належному висвітленню предмету дисертаційної роботи, забезпечила обґрунтованість основних положень роботи, засвідчила наукову та практичну значущість дисертації, високий рівень отриманих у процесі дослідження результатів, вміння належним чином аргументувати обрану наукову позицію. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що охоплюють десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (354 найменування на 48 сторінках) та додатків. Повний обсяг дисертації становить 269 сторінок, з них 189 сторінок основного тексту.

Анотація подана державною та англійською мовами, дає змогу зрозуміти обсяг та зміст здійсненої наукової роботи. У вступі до дисертації міститься обґрунтування актуальності теми дисертації, її зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, ідентифіковано мету, завдання, об'єкт і предмет

дисертаційного дослідження, визначено наукову новизну, методологічну основу дисертації та інші обов'язкові положення.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження системи правосуддя у сфері цифрової трансформації» проаналізовано стан та визначено напрями розвитку цифровізації системи правосуддя в Україні, розкрито методологію дослідження цифровізації системи правосуддя в Україні, розглянуто цифрову трансформацію як сучасну комплексну правову категорію, а також з'ясовано нормативне забезпечення цифровізації системи правосуддя в Україні.

У другому розділі дисертації «Сутнісно-змістовна характеристика системи правосуддя у сфері цифрової трансформації» розкрито сутність діяльності органів судової влади в умовах цифрової трансформації, виокремлено особливості надання судами послуг за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій, а також проаналізовано забезпечення права людини на судовий захист в умовах цифрової трансформації.

Третій розділ дисертації «Стан та шляхи удосконалення системи правосуддя в умовах цифровізації: національні тенденції та зарубіжний досвід» присвячено з'ясуванню викликів і завдань, характерних для електронного судочинства в Україні, аналізу цифрової трансформації системи правосуддя в умовах європейських реалій, а також виокремленню проблем і пошуку шляхів їх вирішення, спрямованих на вдосконалення системи правосуддя в Україні в умовах формування електронної держави.

Чіткі та обґрунтовані висновки, які відображають результати наукового пошуку Никон О. З., завершують дисертацію та націлені на відображення результатів виконання поставлених завдань дисертаційного дослідження

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Визначені дисертанткою наукові завдання виконані в повному обсязі, досягнута мета дисертаційного дослідження. Зокрема у дисертаційній роботі Никон О. З. здійснено виконання важливого наукового завдання щодо комплексного теоретико-правового аналізу процесів цифровізації системи правосуддя в Україні, визначення основних напрямів,

тенденцій і проблем упровадження цифрових технологій у судочинство, а також розробки науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання цифрової трансформації судової системи з урахуванням міжнародних стандартів і позитивного зарубіжного досвіду.

Виконанню поставленого наукового завдання слугувала структура дисертаційної роботи, зумовлена метою і завданнями дослідження (дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків) та ретельно обрана методологія наукової діяльності.

Запорукою належного виконання поставленого наукового завдання стало ретельне обрання методології наукового пізнання.

Система методів наукового дослідження цифровізації (діджиталізації) системи правосуддя в Україні, з високим ступенем диференціації методів, використання потенціалу яких є вкрай потрібним для проведення комплексного дослідження окреслених у дисертації питань та досягнення поставлених у ній завдань.

Ґрунтовний підхід дисертантки щодо обрання методології наукової діяльності представлений у підрозділі 1.2 дисертації «Методологія дослідження цифровізації системи правосуддя в Україні».

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Ознайомлення з науковими результатами, сформульованими в дисертаційному дослідженні положення, висновками, рекомендаціями та пропозиціями дає підстави наголосити, що вони можуть бути використаними у: – науково-дослідній роботі – з метою виявлення правових проблем функціонування системи правосуддя в умовах побудови електронної держави та наукового обґрунтування шляхів її вдосконалення; – правотворчості – для вдосконалення нормативно-правової основи цифровізації (діджиталізації) системи правосуддя в Україні; – правозастосовній діяльності – задля покращення функціонування системи електронного правосуддя в Україні (довідка про впровадження результатів видана Господарським судом Львівської області 10.01.2025 р.); – освітньому процесі – під час підготовки

навчальних матеріалів із метою підвищення якості викладання навчальних дисциплін «Адміністративне судочинство України», «Міжнародні стандарти захисту прав людини в умовах глобалізації», «Основи права Європейського Союзу та Ради Європи», «Проблеми адміністративного судочинства», «Судові та правоохоронні органи України», «Теоретико-прикладні проблеми цивільного судочинства», «Теорія держави та права», задля підготовки навчально-методичної літератури з цих навчальних дисциплін (акт впровадження результатів дослідження виданий Львівським державним університетом внутрішніх справ від 13.01.2025 р. № 1).

Отримані наукові результати можуть використовуватися задля удосконалення чинного законодавства України, зокрема щодо питання про належність, достатність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи. Запропоновано положення абзацу 2 частини четвертої статті 170 ГПК України, положення абзацу 2 частини четвертої статті 183 ЦПК України та положення абзацу 2 частини другої статті 167 КАС України доповнити реченням наступного змісту: «У разі внутрішнього переконання суду, що обставини, про які йдеться у заяві (клопотанні, запереченні), можуть вплинути на законність та обґрунтованість судового рішення, суд залишає таку заяву (клопотання, заперечення) без руху з наданням строку для усунення недоліків».

Зауваження, побажання, інші критичні міркування щодо дисертації. Наголошуючи на теоретичній та практичній цінності дисертаційного дослідження Никон О. З., позитивно оцінюючи її загалом, слід наголосити на наявності окремих положень, що носять дискусійний характер та потребують детальнішого обґрунтування:

1. Дисертантка недостатньо дослідила міжнародний досвід вирішення проблем кібербезпеки в системі правосуддя. У роботі згадуються випадки кібератак на судову систему України, однак бракує аналізу конкретних механізмів протидії таким загрозам, які успішно застосовуються в інших країнах. Більш детальне вивчення міжнародних стандартів та практик забезпечення кібербезпеки електронного судочинства посилює практичну цінність дослідження та

дозволило б сформулювати більш конкретні рекомендації щодо захисту інформаційних систем судової влади України.

2. У роботі бракує конкретних пропозицій щодо подолання цифрової нерівності серед учасників судового процесу. Автор згадує про проблему недостатньої цифрової грамотності та обмеженого доступу до технічних засобів серед певних категорій громадян, але не пропонує комплексного механізму забезпечення рівного доступу до електронного правосуддя.

3. Розглядаючи можливості впровадження штучного інтелекту в судовій системі, дисертант недостатньо чітко окреслює межі автоматизації судових процесів. Залишається невизначеним, які саме категорії справ можуть розглядатися за допомогою ШІ, а які потребують традиційного судового розгляду, що створює ризик надмірної автоматизації на шкоду індивідуальному підходу до розгляду справ.

Вказані зауваження носять дискусійний характер, певною мірою вони доповнюють об'єктивну характеристику практичної складності та значущості теми проведеного дослідження та підвищують значущість проведеного дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час ознайомлення зі змістом дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. У дисертації не виявлено текстових запозичень, використання ідей, наукових матеріалів і результатів інших авторів без посилання на джерела та інших випадків порушення академічної доброчесності.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Никон Олесі Зеновіївни на тему: «Цифровізація (діджиталізація) системи правосуддя в Україні: теоретико-правові засади» відповідає встановленим вимогам, є комплексним, цілісним і завершеним науковим дослідженням. Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають встановленим вимогам. Робота відповідає спеціальності 081 «Право».

За актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою і

практичною значущістю здобутих дисертанткою результатів дисертація Никон Олесі Зеновіївни на тему: «Цифровізація (діджиталізація) системи правосуддя в Україні: теоретико-правові засади» відповідає спеціальності 081 Право, вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка – Никон Олеся Зеновіївна, на підставі публічного захисту, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право».

Офіційний опонент:

**професор кафедри адміністративного
та інформаційного права
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»
доктор юридичних наук, професор**

Ольга СКОЧИЛАС-ПАВЛІВ